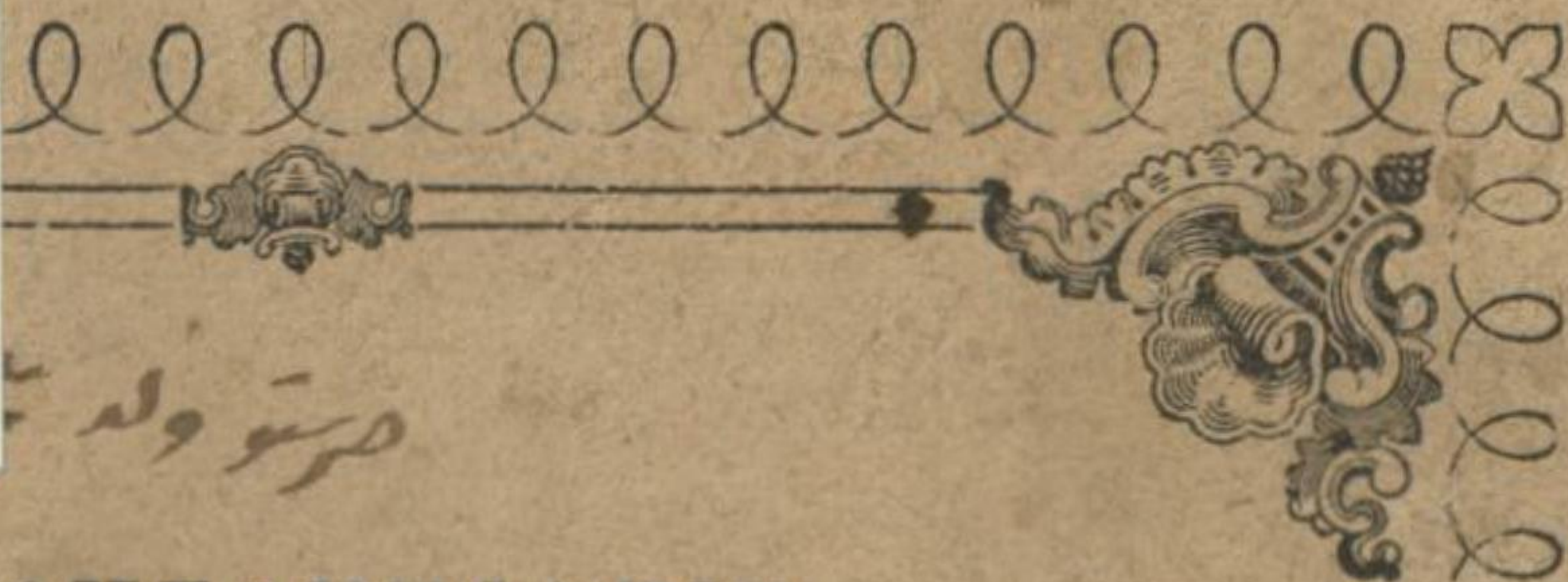

№.

51. 206

ЖИЗНЕОПИСАНІЕ

صانقو ولاه
НА

ЮРІЯ ИВАНОВИЧА

ВЕНЕЛИНА.

—
ПРЕВЕДЕНО

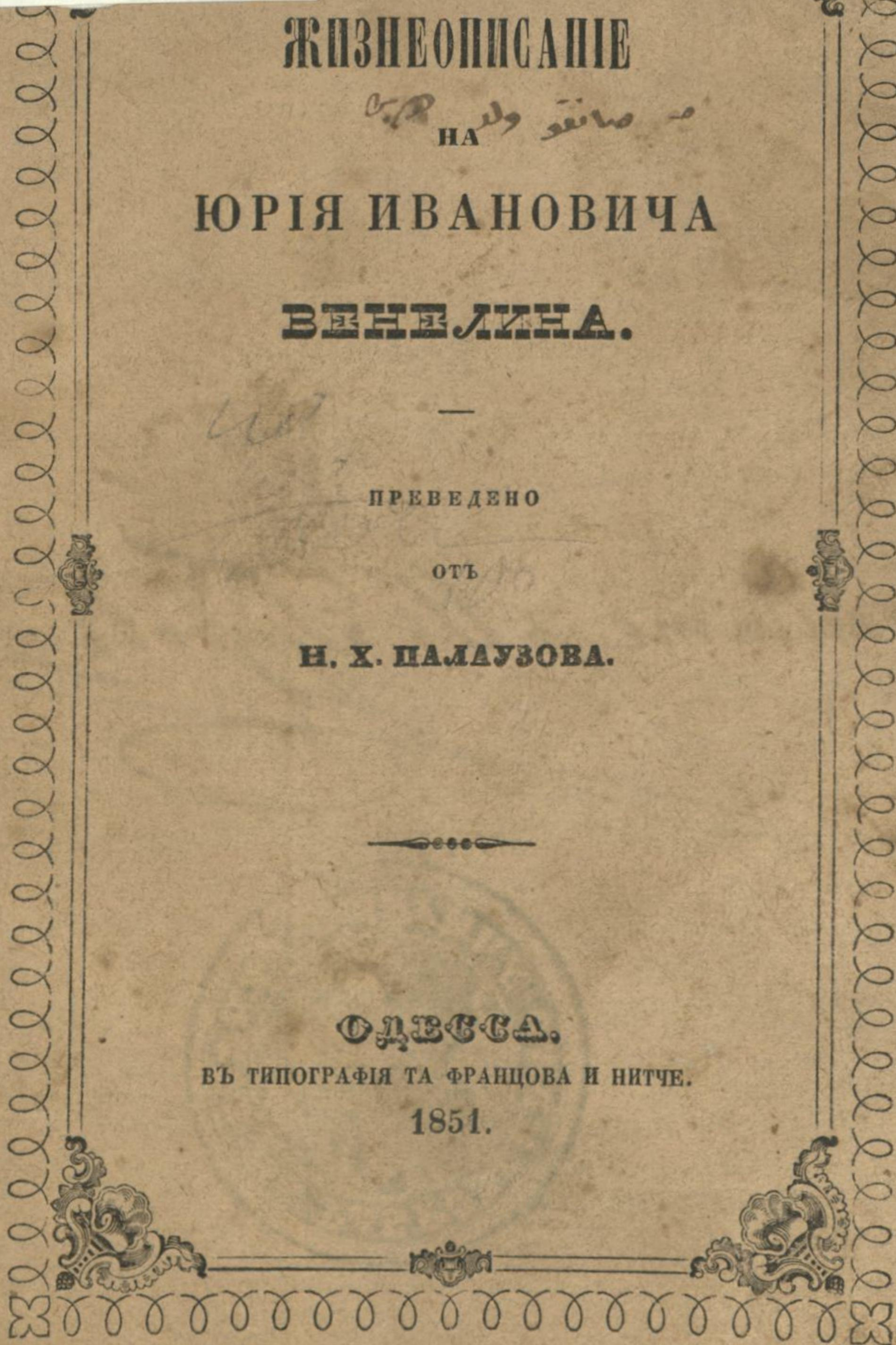
ОТЪ

Н. Х. ПАЛАУЗОВА.

—
ОДЕССА.

ВЪ ТИПОГРАФІЯ ТА ФРАНЦОВА И НИТЧЕ.

1851.

ЖИЗНЕОПИСАНІЕ

НА

ЮРІЯ ИВАНОВИЧА ВЕНЕЛИНА.

ЖИЗНЕОПИСАНІЕ

НА

ЮРІЯ ПВАНОВИЧА ВЕНЕЛИЩА.

ПРЕВЕДЕНО

ОТЪ

Н. Х. Палаузова.

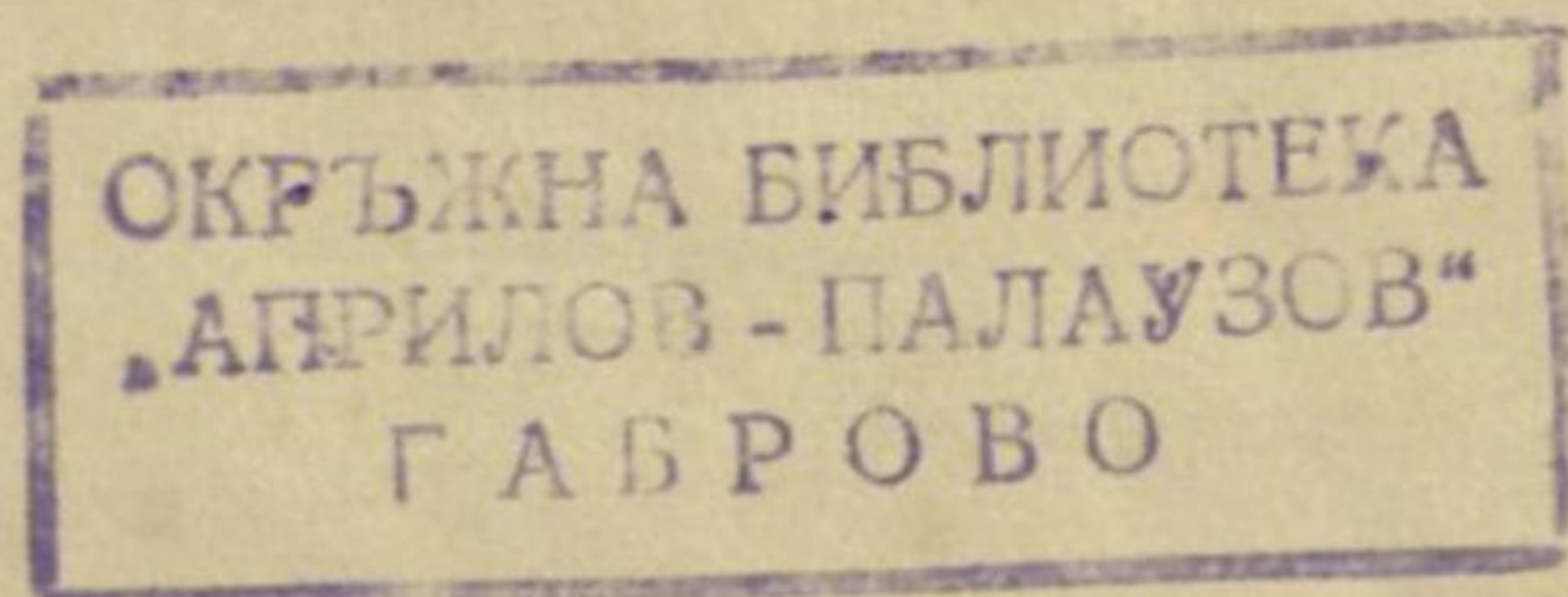
ОДЕССА.

ВЪ ТИПОГРАФІЯ ТА ФРАНЦОВА И НИТЧЕ.

1851.

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ,
съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено было въ Ценсурный Комитетъ
узакоенное число экземпляровъ. Одесса, 9-го Октября 1851.

Ценсоръ Д. Синицынъ.

Венелинъ е единъ отъ оныя учены мъжы, память та на кои то е останала вѣчно незабравена. Съсь своите си критически изслѣдованія, той не токмо изведе Българскіатъ народъ отъ онѣзи темнѣ неизвѣстность, въ коя то ся нахождалъ толкова вѣкове преди него, но оказа голѣмѣ услугѣ и на обща та славянска исторія. Той ясно доказа какво Българе те не сѣ отъ Татарско происхожденіе, какъ то отнапредъ бѣхѣ писали, но сѣ чисто Славянско племе, подобно какъ то сѣ : Россіяне те, Поляцы те, Чехы те и др. и какво прочуты те Гунны, кои то нанесли таковъ голѣмъ страхъ на Западна та Европа, въ

средни те вѣкове, не бѣхъ други народъ, но сѣ были Българе. Доказа какво Българе те сѣ отколешны старожилы Европейскы и тѣхно то царство е было обширно и могущественно. Сѣ съ свое то огненно слово и пламеннѣ любовь той сѣбуди наши те Българе отъ той зи дълбокій, смертовидни сѣнь, въ кой то сѣ нахождахъ толко зи вѣкове. Никой отъ учены те мъжы Европейскы не бѣше обѣрналъ таково вниманіе на нашіатъ народъ; нему бѣше дадено да го изведе отъ онѣзи темнинѣ *).

Име то на того зи ученъ мъжъ треба да бѣде памятно за секи Българинъ, понеже, ако можемъ така да кажемъ, онъ возроди Българскѣ тѣ исторія, разлѣ свѣтъ на нашіатъ народъ и познакоми сѣ съ него сичкіатъ просвѣщенъ мѣръ.

*) Венелинъ въ своятѣ книжкѣ «о зародышъ новой Болгарской литературы» пише: «Еще въ 1827 году, въ одномъ Московскомъ журналѣ думали, что Задунайскіе Славяне всѣ перевелись, и что тамъ не слышны болѣе Славянскіе звуки. Это доказываетъ, какія темныя понятія о жителяхъ Европейской Турціи были у насъ (т. е. въ Россіи) въ 1827 году. Чтобы обратить вниманіе ученыхъ изслѣдователей на забытый народъ, въ 1829 году издалъ я свои критическія объ немъ изысканія и упрѣкъ свой

За това, за да можа да възблагодаря неговѣ тѣ память, познахъ за небезполезно да напечатамъ това кратко негово жизнеописание, за да може секій Българинъ да разумѣ неговыятъ животъ и трудове, кои то той бѣше поелъ отъ горе си само по своя тѣ си рѣдкѣ ревность за ползѣ тѣ на Славянскіятъ народъ, а най много за Българете. Нека секій Българинъ, въ благодарность за неговы те услуги, съсѣ вниманіе, прочите и изучи това негово жизнеописание, кое то показва каквѣ любовь и ревность тойзи ученъ человекъ имаше къмто сичко то Славянство, за кое то не жалѣяше ни трудовете, ни животатъ си. На истина, незабвенный муже! име то ти навсегда ще царува въ уста та на бла-

выразилъ въ слѣдующихъ словахъ: «пустъ иностранцы, по невѣдѣнію ли, или по нерадѣнію, мало о нихъ (Болгарахъ) заботятся; но тѣмъ не простительнѣе намъ забыть Болгаръ, изъ рукъ коихъ мы получили крещеніе, которые насъ научили читать, писать, на коихъ природномъ нарѣчїи совершается наше Богослуженіе, на коихъ языкѣ писали мы почти до временъ Ломоносова, коихъ колыбель сопряжена неразрывными узами съ колыбелью Русскаго народа и проч. Quod erit demonstrandum.»

годарны те Българе, — въ тѣхны те сѣрдца
ты си намѣрилъ несокрушимъ памятникъ за
твои те услуги! Господь да та прости, Юрій
Венелине и да ти подари царство небесно!

Георгій Гуца, а послѣ Юрій Ивановичъ Венелинъ, родился въ 1802 годинѣ, въ Сѣвернѣ тѣ Угрія, въ *Берегскіатѣ* округѣ, въ село, *Гольма Тобава* (Nagy-Tibava), въ *Карпатскы* те *планины*. На десять години момче, той ся лиши отъ баща си, кой то былъ Протоіерей въ *Верховинѣ тѣ*, а живѣялъ въ *Синіатѣ* *Вирѣ*. Перво то си образованіе той получилъ въ *Унгварскѣ тѣ* Гимназія, подъ руководство то на Директора на Гимназія та, *Г. Фекете*. Като пѣрви ученикъ, по свои те дарованія и прилѣжаніе, той обѣрна на себе си особенно вниманіе на Началство то въ *Унгварскѣ тѣ* *Духовнѣ* Семинарія, *) кое то го прикани да вступи въ духовно вѣдомство и стана воспитанникъ на Семинарія та. При тая помощь, той въ *Сатмарскіатѣ* *Лицей* **) въ 1821 г. учаще философскы те науки, пѣрви и тука между со ученицы те си, по свое то си трудолюбіе и про-

*) Училище, въ което ся учять Богословскы те науки.

**) Едно отъ высокы те учебны заведенія, *Лукселов*.

зорливість; но сѣсъ особеннѣ любовь учяше исторія тѣ. Директоратъ на Лицеятъ, *Дубинскій*, и профессоры *Пеликанъ*, *Бакошъ*, *Гарамаи* и *Рудичъ* обичахѣ и уважавахѣ тогози младъ ученъ; но желаніе то му да ся посвяти на духовно званіе, у него веке ся загуби. Вторы ать курсъ на философски те науки свѣршилъ въ *Львовскіатъ* Университетъ *) въ 1822 г. Тамо рѣшително отложи намѣреніе за да стани духовно лице, ако и да ся считаше още воспитаникъ на Мучаковска та (Унгварска та) Епархія; и за да скрие свое то мѣстопребываніе, и сѣсъ той зи способъ да ся избави отъ зависимость на Семинарія та, безъ да му сѣ посвидіятъ фамилны те преданія **) , намысли да приеме фамилія *Венеловичъ* — *Венелинъ*. Въ *Львовѣ* *Венелинъ* слушалъ Профессоры : *Нападевича*, *Яхимовича*, *Глойснера*, *Мауса* и *Полека*. Въ свободно то отъ уроки те време ходяше въ *Львовскѣ* тѣ

*) Едно отъ най высокы те учебны заведенія, *Πανεπιστήμιον*.

**) *Венелинъ* увѣряваше, какво той води своятъ родъ отъ нѣкое го Покутскаго князя, кой то ся отдалечилъ въ Карпатскы те планины въ то время, кога то Полска та (Лехска) Унія ся покушаваше да обѣрне въ унія Православны те жители на Покутіе.

библіотекъ, правяше много выписки и готвяше матеріали за будуцы трудове. Духъ за изысканія та ся распали въ него съ пълнѣ силѣ: *исторія* привзе сичкы те неговы мысли. Безъ всяко сомнѣніе, на това направленіе много му помагаше превосходны ать прагматически способъ, по кой то ся преподаваше исторія та въ той зи Университетъ.

Венелинъ, Карпато-Россъ по рожденіе то, вынаги ималъ стремленіе кѣмъ Россія и пламенно желаялъ да ся посели среди народъ самобытенъ, кому то той самси принадлежеше и на кого то исторія тѣ преимушественно учяше. Той имаше кѣмъ Россія глубоко уваженіе; нейны те побѣды привождали го въ восторгъ, и ся радваше на могущественното положеніе на нейны те Монархы кѣмъ первостепенны те Европейскы Державы. Съ особенно благодареніе читеше журналъ *) Шторха : «*Russland unter Alexander dem Ersten*», кого то вынаги носяше при себе си. Кога ся рѣши да иде въ Россія, Венелинъ имаше намѣреніе да обиколи Греческіатъ Архипелагъ и предполагаше да възлѣзе на корабль

*) Газета, вѣстникъ, дневникъ.

въ *Тріестъ*, и да излезе на Русскіатъ брегъ, въ *Одесса*. Съ тая цѣль дойде въ *Сегединъ*, гдѣ то премина сичкѣ тѣ зимѣ; тамо посѣщаваше Академіятѣ и слушаше лекціи на профессоры те : *Губищера, Михалика, Губерта, Тамаша, Бендика* и *Балинта*. Греческото возстаніе (революція) измѣни неговатъ планъ на путешествіето му по море; и въ начало то на пролѣтъ та въ 1823 годинѣ, *Венелинъ*, наедно съ съ свойатъ роднина и съотечественникъ, *И. И. Молнара*, потѣгли ся презъ *Карпатскы те вершины* първо въ *Черновцы*, а подиръ презъ границѣ, въ *Хотинъ*, гдѣ то стигнахѣ на предпразднество то на св. Пасха. Отъ *Хотинъ*, подиръ нѣколко дни, отиде въ *Кишиневъ*. Генералъ - Губернаторъ *Инзоевъ*, Архіепископъ *Димитрій* и Ректоръ на Семинарія та *Иринея*, оказахѣ покровителство на младыатъ странникъ : при Семинарія та намирася благороденъ пансіонъ *) и въ него помѣстихѣ Венелина за надзиратель и учитель. Двѣ години Венелинъ продължаваше неутомимо да ся упражнява въ исторія тѣ и да събира матеріалы за свои те исторически изысканія.

*) Училище.

Още въ първы те години на свое то младенчество Венелинъ показваше пламеннѣ любовь кѣмъ сичко, що е Славянско, и съсъ увлеченіе ся предаваше въ разысканія по спорны вопросы на историческа та критика. При яко то тѣлесно сложеніе, той ся отличаваше съсъ атлетическо сложеніе и на духать си : голѣмъ и силенъ неговъ умъ, глубина на соображенія та, кои то със возвышавахѣ до силны поетическы восторгы, рѣдка способность да средоточва (събира) сичкыте тѣзи душевны силы вѣрху единъ предметъ и да ся отвлекава отъ сичко, що го окружава, составляватъ вѣтрешнѣ тѣ неговѣ физиономія. Негово то трудолюбіе и напряженно размышленіе бѣхѣ удивителны. Той чувствоваше въ себе си ранне призваніе кѣмъ исторія тѣ и колко то ся стараяше да ся уклони отъ тойзи пѣть, толкова вѣтрешенъ гласъ го вѣзвѣрташе кѣмъ него и вѣзвѣрна го навсегда.

Въ 1825 год. той дойде въ Москвѣ съсъ петь руб. ас. (25 гроша), и вступи въ тамошніатъ Университетъ. Като знаяше основателно, освенъ древни те, главны те Европейскы языцы, *)

*) Той бѣше единъ отъ найдобры те знатоки на Латинска та словесность въ тойзи Университетъ; освенъ Француз-

какъ то и сичкы те Славянскы нарѣчія, по совѣтатъ на *Ив. Сем. Орлая*, своего съотечественника, посвятися на медицинскы те науки, кои то сѣ по благотворны и повыгодны отъ исторія тѣ и метафизикѣ тѣ, както му казваше Орлай. Но юныатъ ученъ не щеше да знае това, защото природа та бѣше го произвела на свѣтъ не да пичеле злато и сребро : той даде испытаніе на лекарско званіе (хекименъ), а станѣ историкъ. Остави медицинѣ тѣ, ако и успѣхы те на тойзи предметъ да му обѣщавахѣ вѣнкашно доволство и общо уваженіе.

Нужда та го направи да бѣде домашенъ учитель на исторія та, и това му достави драгоцѣнно свободно време и способъ за любимы те му историческы (изысканія) занятія. Тука ся осуществи отколѣшна та негова мысль за Бѣлгарската исторія. Основаніе то на това предизбраніе бѣше това : 1) тойзи народъ и до сега существува, 2) въ тойзи предметъ лесно можяше да дойде до истинѣ тѣ, защо то за Бѣлгарете сохранили сѣ ся много извѣстія отъ древни те писа-

скіатъ и Нѣмецкіатъ, добрѣ знаеше Англійскіатъ, Италіанскіатъ и Испанскіатъ языцы; знаеше още по Мадярски, Волошски и Турски.

тели, и 3) исторія та на Българе те може да послужи за най вѣренъ путеводитель, за да ся изслѣдова происхожденіе то на Россіяне те и Козарете. Но и тука скудость отъ кѣмъ средства та, исторически предубѣжденія, кои то ся поддѣржахъ съсь сылны авторитеты, отземахъ отъ него и возможность и усердіе за да издава на свѣтъ свои те исторически трудове. Само по настоятелно то желаніе на одного отъ Русскы те учены, кому то много отъ неговы те замѣчанія ся видѣли добры и занимателны, рѣшился да состави едно цѣло и така издаде въ 1829 год. слѣдующе то сочиненіе: *«Древніе и нынѣшніе Болгаре, въ политическомъ, народописномъ, историческомъ и религіозномъ ихъ отношеніи къ Россіянамъ. Историко – критическія изслѣдованія Юрія Венелина.»* Въ това време твѣрдѣ малко отъ учены те ся намѣрихъ за да можатъ да разберѣтъ и оцѣнятъ тая книгѣ, както тія заслужваше.

Венелинъ бѣше единъ отъ оныя учены, кои то за Славянскѣ тѣ честь готовы съ на сичкы пожертвованія; и това е необходимо слѣдствіе на безкорыстна та негова любовь, на свято то убѣжденіе. Не сичкыте го срѣшнахъ съсь привѣтъ, мнозина съ мыслили за способы, като да го на-

правятъ лудъ и да го запрѣтъ въ болницѣ тѣ — такава е сила та на привычка та и предубѣжденіе то! Той заговори за Славянскіатъ міръ, нѣкое време могущественъ народъ Българскій, за Славянизматъ на Руссы те, той заговори, или за тия предмети, за които Западъ нищо не знаеше, или заговори така, както на Западъ не говорятъ и не пишѣтъ. Това бѣше доволно да подигне сичкыте противъ себе си, и да ся явятъ противници съ съ же- ланіе да го потѣпчатъ въ калъ; но за да направятъ това не бѣше така лесно, какъ то нѣкои си мысляхъ: стремленіе къмъ истинѣ тѣ вынаги намѣрва одо- бреніе, и рано, или късно пріема своя та си мзда. На памятникатъ, който го воздигнахъ Одесскы те Българе надъ гробатъ на покойникатъ, е напи- сано: «напомнилъ свѣту о забытомъ, но нѣкогда « славномъ, могущественномъ племени Болгаръ « и пламенно желалъ видѣть его возрожденіе. « Боже Всемогуцій! услыши молитву раба тво- его!» Тая надпись составляетъ одно отъ доказа- телства та, какво животатъ на Венелина не бѣше бесполезенъ, какво името му не ще да умре, какво отдаленны ать потомокъ-Славянинъ ще произнося име то му съ съ благоговѣніе.

Земны ать животъ неговъ бѣше пѣленъ отъ

горести, но това, кое то той остави, слава та жадно ще цалува. Малко сѣ оныя, кои то иматъ таквѣзи завиднѣ почестъ' (участъ)! Кога е утѣшительно да вкореняваме въ уматъ и сѣрдце то на други го задушевнѣ тѣ нашѣ мьсль, завѣтно то чувство, кога е утѣшительно да пробудимъ въ други те саомысленность и да ги накараме въ име то на сичко прекрасно : то какво може да ся сравни сѣ съ высокіатъ жребій на тогози, кой то откри на мѣратъ цѣль народъ, и въ той зи народъ сѣбуди сознание и го возбуди кѣмъ дѣятельность, която напредъ нему бѣше неизвѣстна! Безусловна та благодарность, коя то Бѣлгаре те иматъ кѣмъ Венелина дава найздраво поручительство (кефилъ) какво Бѣлгаре те много сѣ одолжены отъ незабвенныатъ любитель на Славянство то!

Венелинъ сякоги показваше свое то си негодование кѣмъ Нѣмецкы те историкы; той досаждаше на тѣхъ, защо то ти завладѣхѣ славѣ тѣ на сичкіатъ Европейски мѣръ; сичкыте достославны дѣянїя на нова та исторїя относятъ се кѣмъ себеси, — сѣ съ едно слово трофеи на Карла Великаго *) и мирны атъ вѣнецъ на Лейбница **)

*) Король Французскїй.

**) Философъ Германскїй (Нѣмецкїй).

не давахъ Венелину спокойно да спи нощесь и го тревожахъ секи день. Неописанъ бѣше неговатъ восторгъ, кога то сполучи, да воздигне на Славянскъ тѣ земля страшенъ ликъ на Волжскіатъ (Бѣлгарскіатъ) царь Аттила, кой то ся забавляваше надъ страхуванье то на Восточныатъ Римъ и устраиваше Западныатъ, и по исторически извѣстія, съ съ гордость доказа, какво Аттила имаше глубокъ умъ и высокъ душъ.

Кога то се появи въ свѣтъ первыатъ томъ на изслѣдованія та на Венелина за Бѣлгарете, Императорска та Россійска Академія, съ Высочайше то на Государя Императора дозволеніе, испрати, въ 1830 г. Венелина въ учено путешествіе по Молдавія, Влахія, Бѣлгарія и Румелія. Цѣль та на това путешествіе бѣше да обгльда, по возможности, сичкыте печатны и рѣкописны книги, кои то ся нахождатъ въ монастырскы те и другы те книгохранилища, на Славянски те нарѣчія и на языцы те Молдавски, Влашки и Гречески. Таково обозрѣніе (обгльдванье) можяше да послужи за да ся обогати Русскіатъ языкъ и да ся поясни исторія та на Россійско то Государство.

Академія та порѣчала на Венелина, освенъ

исторически, филологически и археологически изысканія, да ся потруди да изучи Българскіятъ языкъ, да събере сички возможны свѣденія за неговы нарѣчія, да обърне особенно вниманіе на коренны слова, кои то не сѣ намирають въ Русскіятъ языкъ, а останахѣ въ него токмо производны и сложны, да состави Българскѣ грамматицѣ и словарь Българскій съсъ примѣры на повѣствователна проза.

Венелинъ, по возможности, испълни порученіе то на Академія та и, освенъ другы те плодове на него во то путешествіе, бѣше събралъ 66 грамоты и 20 снимки, кои то въ 1840 год. бѣхѣ издадены отъ Академія тѣ подъ заглавіе : *«Влахо – Болгарскія, или Дако – Славянскія грамматы; собранныя и обясненныя Юріемъ Венелинымъ.»* С. П. б., и составленіе грамматики нынѣшняго Болгарскаго нарѣчія, която бѣше свършена въ 1835 г. и испроводена въ Русска тѣ Академія.

Като ся вѣрна съсъ голѣмъ запасъ за ученѣ дѣятельность, Венелинъ немаше возможность да работи; негова та грамматика бѣше още въ Ст. Петербургъ; не можяше да получи тая кафедра въ Московскіятъ Университетъ, за коя то

ся надяваше. Така, той бѣше въ голѣмъ нуждѣ, и по тѣзи причинѣ учяше дѣца по къщы те и чакаше нѣкое постоянно мѣсто, за да може да продължава свойатъ многообразенъ трудъ; — но мѣсто то не ся открываше. Въ таквизи трудны обстоятелства, той не можяше да издава нищо голѣмо; тѣи, кои то бѣхъ недоволны отъ пѣрвыте неговы изысканія, чакахъ новы подтвержденія, мнозина земахъ го на смѣхъ, а другы подравяхъ неговы те положенія, кои то бѣхъ още на половина за свѣтатъ доказаны. Таково недовѣріе бѣше за него весма невыгодно; то доведе щото сичкы те, безъ всяко сознание, начнахъ веке да ся сомнѣвать въ него. Това го силно порази, даже доведе до уныніе. Бываше, въ буря, дъждь, отхожда на Крымскіатъ бродъ, стои тамо долго, не отврѣща очите си отъ водѣ тѣ и нему бѣше драго, казваше той, защо природа та сѣсъ своя тѣ буря отвѣщаваше на негово то чувство. Но Венелинъ бѣше яко твердъ за да ся предаде на бездѣйствіе, даже и въ таквизи обстоятелства. До сега още Троицкы те монахы помнятъ тогози труженика, кой то цѣлы дни, цѣлы недѣли сѣдѣше въ технѣтѣ бібліотекѣ и правяше выпискы изъ книги те. Като немаше возможность да издава

свои те трудове по отдѣлны части, той гы печата въ отдѣлны брошуры (тетради) и тука сообщаваше на читатели те си свои те любимы мысли, кои то немаше возможность отдѣлно да гы обработка, за това и печаташе тѣзи малкы статіи (членъ, *ἄρθρον*) съсъ оригиналнѣ надписъ — *набросано* (нафѣрляно).

Второ негово сочиненіе, едно отъ глубоко-мысленны те творенія на Русска та учена Литература (словесность) е : *«Древніе и нынѣшніе Словене въ политическомъ, народописномъ, историческомъ и религіозномъ ихъ отношеніи къ Россіянамъ. Историко-критическія изысканія Юрія Венелина. Томъ II. Москва, 1841 г.»*

Тукъ Венелинъ уничтожи много предразсудкы заради древня та Русска исторія и много семена посѣе въ плодовитѣ тѣ почвѣ на Русска та историческа критика. Послѣдующыте трудове на учены те ще покажатъ, и уже показватъ, до каква степень е важенъ трудатъ на Венелина, трудатъ, препълненъ отъ любовь къмъ Славянство то и благородно то самопожертвованіе за наукѣ тѣ. Венелинъ е человекъ незабравенъ за исторія тѣ на Славяне те, особенно Славяне те, кои то до сега сѣ забравены отъ всемірнѣ тѣ

исторія. Дунайскы те народы вставать изъ гробища та си, и кой ли ще разказва тѣхніатъ жребій въ грядущы те вѣкове.

Не ще да е излишно тукъ, ако приложимъ една страница отъ дневника, кой то ведеше Венелинъ въ свое то учено путешествіе, — страница, коя то съдържава негово то приготвленіе за путешествіе то.

In Н. Д. О. М. *) 1830 г. Априлія 3-го, четвергъ, — *хоть плыть, да быть!* събудихся въ начало то на 10-тъ часъ, отидохъ до живописецатъ, намѣрихъ го болѣнъ; свѣршанье то на портретатъ отложихме до понедѣльникъ; оттамъ до Муханова; не го намѣрихъ дома; оттукъ отидохъ въ гимназія тѣ до Оболенскаго, просѣдѣхъ до вторыатъ часъ; намѣрихъ у него *Chroponographiam Theophranis*, коя то искахъ да купя у Хрусталева; купихъ я за 30 руб. Отъ Оболенскаго отидохъ въ Университетатъ за да получа аттестататъ **) на лекарскіатъ чинъ; лестныатъ (похвалныатъ) отзывъ секретаря на Универси-

*) *In Nomine Dei Optimi Maximi*. Съсъ тѣзи литеры Венелинъ вынаги наченваше свои те статіи, кой то бѣше весма набоженъ и глубоко убѣжденъ въ истины те на Православна та вѣра.

**) Свидѣтельство.

тетско то Правленіе за мои те Българе и перемѣна та на негово то сѣсъ мене обращеніе (обхожданье); неизъяснимо ощущеніе кога то получихъ аттестататъ т. е. кога се уволнихъ отъ Университетатъ; това е епоха на животатъ, оттамъ до переплетчика, зехъ съ себеси у дома си словарятъ на Россійска та Академія и 9 тетради за путешествіе то; отъ дома отидохъ до Надеждина, не го намѣрихъ; хладнокровіе то на Погодина; сичкіатъ день бѣхъ огорченъ за вчерашніатъ споръ сѣсъ него. Въ тойзи вечеръ почехъ да пиша тія записки. По той случай — воспоминаніе на заминало то и нѣкаква предосторожность отъ будуще то. Досаждахъ самъ на себеси, защо оставихъ медицинѣ тѣ и насущныатъ хлѣбъ на време то; пуснахся въ изысканія, конецатъ на кои то не можяше да ся предвиди, кои то въ това време така малко сѣ цѣнятъ; вспомнихъ какво надъ мене ся испълне предсказаніето на незабвеннаго *Чурговича* *); не знамъ на кадѣ да стѣпя; стѣсненіе въ гърди те, голѣмо ощущеніе на единочество то въ чужбинѣ тѣ, гдѣ

*) Учитель неговъ въ Унгварскѣ тѣ Архигимназія, въ Венгрія (Унгрія).

то не можа да ся сѣгрѣя ни сѣсъ безкорыстнѣ дружбѣ, ни сѣсъ откровенно обхожданье. Праведный Боже! какво ще ся стори сѣсъ мене, кога ся готовы да ма гонятъ до самыатъ гробъ и винаго и невиннаго? Какво то ако и да ся случи сѣсъ мене, не отвержи мене отъ лица твоего и духа твоего святаго не отъими отъ мене! Сердце чисто созижди во мнѣ Боже и духъ, правъ обнови во утробѣ моей. Немамъ какво да правя, ще ида тамо, кадѣ мя фѣрля судьба та да услуга на народа, кого то така много обичамъ, но за тая моя любовь къмъ него, азъ страдаю; — примирявамъ ся сѣсъ иноплеменницы те».

Венелинъ въ 1833 година бѣше признатъ за *Дѣйствителенъ членъ* на Общество то на исторія та и древности те Россійски, кое то е учреждено при Императорскіатъ Московски Университетъ, и помѣщаваше много статіи въ разны русскы журналы. Въ 1836 г. той получи мѣсто, *Инспекторъ* въ Институтатъ на орденатъ на Св. Екатерина и Александровскіатъ (женски училища).

Служба та въ Институтатъ поправи неговы те обстоятелства и тогива той нача да печата вторыатъ томъ на свои те «*историческія изысканія,*» а благородны те усилія и просбы на

Одесски те Българе дадохъ на Венелина поводъ да напише въ 1838 г. статія : «*о зародышъ новой Болгарской Литературы,*» въ коя то кратко изложи исторія тѣ на Българско то просвѣщеніе и современно направленіе на народныятъ геній Българскій, показа какво по сичкѣтѣ Влахія, до начало то на XVIII вѣкъ, Богослуженіе то бѣше Славянско (Старо-Българско), а судопроизводство по сички те судилища и мѣста ся правяло на Ново-Българскіятъ языкъ и, безъ сяко сомнѣніе, Турско то владычество совсѣмъ небы бѣркало за да ся возроди Българска та писменность. Но послѣ кога то Русскіятъ Царь Петръ дойде на Прутъ и Господарятъ *Кантемиръ* отиде изъ Молдавія за въ Россія, внушили сѣ на Порта та да отстрани отъ Влахійскіятъ престолъ Българскѣ тѣ династія *) на *Владиславици те*, да даде и двѣ те Княжества на Грѣцы те, Цареградскы те фанариоты. Това бѣше политическа цѣль противъ Россія, но тукъ пострадала и Българска та писменность и Іерархія. Тѣзи фанариоты, въ продолженіе на XVIII вѣкъ изгнали Българскіятъ языкъ както изъ церкви те, такъ и изъ судилища та

*) Владѣтельный домъ въ кое да е Государство.

Влашки. До послѣдня та половина на XVIII вѣкъ, Бѣлгаре и Сѣрбы не зависѣли отъ Цареградскы те Патріархы; они имали свои въ Тѣрновъ, въ Бѣлгарія. *Десятъ* Бѣлгарски Епархіи по Бѣлгарія, Оракія и Македонія, кои то зависѣли отъ Славянскы те Патріархы, давали още доволно обширно убѣжище и поприще задъ Дунаватъ на народна та Бѣлгарска писменность. Но и тукъ несчастна та судба лиши Бѣлгаре те и отъ това послѣднѣо утѣшеніе. Цареградскіатъ Патріархъ *Самуилъ*, испрѣси отъ слабыатъ Султанъ *Селимъ III*, да уничтожи *Тѣрновско то* Патріаршество, и Бѣлгарскы те Епархіи да ся подчинятъ подъ Цареградскѣ тѣ Патріархія, що ся случи въ 1792 год. *Тѣрновско то* Патріаршество бѣше преименовано въ Екзархія *на сичката Бѣлгарія*, и отъ онова време веке както Екзархы, така и епископы на Бѣлгарски те каѣдры раздавахъ ся изъ Цареградъ *вынаги* отъ природны грѣцы. Това бѣше рѣшителенъ ударъ за Бѣлгарскѣ тѣ писменность. Тука Венелинъ присоедини по между прочы те предметы, весьма любопытны за секиго Бѣлгарина, и своя тѣ препискѣ съ Одесскы те Бѣлгаре, кои то такъ пламенно желаятъ просвѣщеніе то на свое то отечество.

Посреди тѣзи важны трудове и още по важны намѣренія и литературны помыслы, преждевременна смърть постигна Венелина : той умре въ Москва 1839 г. 25-го Марта предъ сама та заутреня на Великъ день. Членове те на историческо то общество, студенти, сродники и знакомцы испроводихъ тѣло то негово въ Даниловъ монастырь и го предадохъ на земля та.

За да може секій Българинъ да знае колко сочиненія Венелиновы сѣ напечатаны, предлагамъ тукъ тѣхно то описаніе съ весма кратко изложение за съдържаніе то имъ.

Въ первыятъ томъ Венелинъ доказва : какво Българе те сѣ племе Славянско, отъ единъ родъ сѣ сички те другы Россіяне, Поляцы, Чехы, Хорваты, Словенцы, Сърбы и проч. Жилища та и народонаселеніе то на Българе те въ Европа превосхожда по число то си Турцы те. Языкъ Българскій составлява особенно Славянско нарѣчіе, кое то подхожда къмъ Сърбско то, а слѣдъ него на Малороссійско то. Начало то на Българско то царство губи ся въ хаосатъ на Скиѳскіатъ міръ, а конецъ атъ въ Турскъ тѣ исторія, и така Турція, като скры Българія отъ очыте на просвѣщенна та Европа, направи да бѣдаты

сичкы те хладнокровны кѣмъ нейнѣ тѣ судьбѣ. Като обясни народно то име Бѣлгарско, исторія та на Терахія та, политическо то состояніе, состояніе на просвѣщеніе то и на литтература та, той сообщи и характеристическы те черты на Бѣлгаре те : «Болгаре вообще роста високаго, «сложенія и силы атлетической, постоянны, трудолюбивы и неустрашимы. Они нѣкогда были «благороднѣйшимъ племенемъ изъ всѣхъ Славянскихъ племенъ.»

Вторыатъ томъ съдържава Дунайскы те земли на *Словене те*. Той зи томъ Венелинъ начна да печата въ 1834 год., но въ 1839 годинѣ смерть та прекѣсна неговѣ тѣ дѣятельность и 15 листове, кои то бѣхѣ при него напечатаны, издадохѣгы по желаніе то на Бѣлгаре те въ 1841 годинѣ. Тукъ описва жилища та на Словене те, народонаселеніето, языкатъ и неговы те нарѣчія; име то на народа, древность та на име то, краткѣ исторія на Словене те, четыре нейны эпохы, миѳологія, писмена, географія, за Скипетары те и Скиперія и проч.

Третіатъ томъ, кой то издаде въ Москвѣ въ 1849 г. Бѣлгаринъ Денкоглу, съдържава собствено исторія тѣ на Бѣлгаре те отъ тѣхно

то дохожданье въ Оракійскіатъ полуостровъ до 968 год., или до покореніе то на Българе те отъ Великіатъ Князь Россійски Святославъ. Тукъ описва Дунайскы те жилища на Българе те, тѣхно то переселеніе въ Мизія и начало то на сегашна та Българія, Кралевство на Българе те до крещеніе то, крещеніе на Българе те, преводъ на священно то писаніе на Български языкъ, Меѳодій и Кирилль, редъ на Български те вожды (воеводы) и Кральнове, войны съ разны народы, понятіе за Българска та литература, отношеніе на Българе те къмъ разны те народы и проч.

Освенъ това Венелинъ въ 1834, 35 и 36 години напечата : 1) *объ источникъ народной поэзіи вообще и южно русской въ особенности*, 2) *о характеръ народной поэзіи у Славянъ Задунайскихъ* и 3) *Скандинавоманія и ея поклонники (или столътнія изысканія о Варягахъ)*. Това послѣдніо сочиненіе Венелинъ начна да печата въ 1836 г., но бѣше издадено слѣдъ неговъ тѣ смерть, въ 1842 г.

Но сичкы те неговы сочиненія не бѣхъ свършени *); гореречены те съ токмо начало на негова

*) Какъ то и самъ покойный Венелинъ казваше.

та учена дѣятельность. Преждевременна негова смѣръ скры отъ наши те взоры того зи ученаго челоуѣка, а на Бѣлгаре те тѣхно то свѣтило, кое то едвамъ що бѣше почало да разлива свой атъ свѣтъ на Бѣлгарска та исторія; но какво ще сторимъ! судьбы Вышняго неисповѣдимы!

Въ 1842 г. въ Московскы те вѣдомости бѣше напечатано :

«Открытіе памятника Венелину.»

Среди обыкновенно то теченіе на нашіатъ сухъ, безцвѣтенъ животъ, срѣщатъ ся изъ помежду утѣшительны явленія, като зелены, прохладительны оазисы*) въ бесплоднѣ тѣ и песчанѣ тѣ пустыня и оставятъ на дълго време сладко впечатлѣніе въ душѣ тѣ на оныя, кои то сѣ способны да го приематъ. Отъ сичкы те проявленія на благородны те челоуѣческы чувства, безъ вѣсяко сомнѣніе, найумилително е — чувство то на благодарность та, коя то ся изявлява на память та на челоуѣка, кой то ны е оставилъ. На таково утѣшительно явленіе недавно бѣхме свидѣтели. Юрій Ивановичъ Венелинъ, лекарь по свое то

*) Пространство на земля та, на което рѣстятъ зелены дѣрвета, а на около е обиколено отъ песчанѣ пустыня.

званіе, призванный ученый по своя та любовь къ наукѣмъ и многосторонны те знанія, Карпато-Россѣ по мѣсто то на рожденіе то, издаде книгѣ извѣстнѣ на ученыатъ мѣръ : «*Древніе и нынѣшніе Болгаре.*» Распрѣснато племе на Българскіатъ народъ пріе тая книгѣ съсъ восторгъ. Живо то чувство на затѣпкана та народна гордость горѣщо посрѣшна и ся отговори на живыатъ и огненыатъ гласъ на младыатъ ученъ, кой то я изведе отъ мракъ и забвеніе. Венелинъ свѣрши животъ атъ си въ самыатъ цвѣтъ на возрастъ та си, но и тогива бѣше утѣщенъ съсъ пламенно изявленіе на благодарность та отъ Българскіатъ народъ. Внезапна та негова смерть порази съсъ скорбь сѣрдца та на сичкыте Болгаре, а наймного на Одесски те. Оные (Одесскы те) му направихѣ памятникъ обработенъ искусно въ Италія, кого то привезохѣ въ Москвѣ и поставихѣ на Венелинова та могилѣ, въ Даниловъ монастырь. Памятникатъ бѣше воздигнатъ на 20-го Декемврія 1842 год. съсъ торжественно богослуженіе и прилично поминовеніе на нокойникатъ, кое то бѣше устроено съсъ особенно пристояванье на Българина Денкоглу, кой то живѣе въ Москвѣ. Московскы учены, литераторы, пріатели и зна-

комцы на покойникатъ ся събрахъ да почитатъ съсь свое то си присутствіе това прекрасно событіе. Изящна та простота и строга та соразмѣрность на части те на памятникатъ показватъ художественнѣ тѣ земля, въ коя то бѣше съченъ и обдѣланъ. Бѣла мраморна, лека и стройна колонна, на прекрасно подножіе, осѣнена отъ горе съсь крѣсть, возноси ся кѣмъ небе то. На една тѣ странѣ на подножіе то е написано : «*Юрію Ивановичу Венелину, Одесскіе Болгаре, 1841 г.*», на другѣ тѣ : «*Онъ первый напомнилъ свѣту о забытомъ, но нѣкогда славномъ и могущественномъ племени Болгаръ и пламенно желалъ видѣть его возрожденіе. Господи услыши молитву раба твоего ! Сърдца та на сичките присутствующи бѣхъ проникнаты съсь чувство на умиленіе и грустно воспоминаніе за преждевременна та смерть Венелинова. Съ пълно сознаніе на чловѣческо то достоинство чувствоваше секій отъ присутвовавши те какво е безсмертна и не безплодна мысль на просвѣщенныатъ чловѣкъ, кой то е вооруженъ съсь знаніе и трудъ. Честь и вѣчна память Венелину, честь и уваженіе на благородны те и благодарны Българе.*

